

Metaforizácia vakcinácie pri jej sekuritizácii v slovenskom politickom diskurze

Irina Dulebová

Abstract

The Metaphorization of Vaccination in the Process of its Securitization in Slovak Political Discourse. *In this paper, based on the example of the speeches of Slovak left-wing politician L. Blaha, we analyze how the precisely chosen impressive metaphors contribute to the act of a well-thought-out securitization of the vaccination process in Slovakia. The act of securitization as a speech act creates new meanings and is also able to trigger certain social dynamics. We point out how a speech act using metaphors creates a sense of threat concerning referential objects. In the utterances of L. Blaha, the actor of securitization, such abstract concepts as democratic values of Slovak society, the rule of law, civil rights, and public health are mostly presented as the referential objects threatened by "compulsory vaccination".*

Keywords: securitization, metaphor, media discourse, political discourse.

Kľúčové slová: sekuritizácia, metafora, mediálny diskurz, politický diskurz.

Úvod

Parciálny výskum prezentovaný v príspevku sa orientuje na analýzu rečových aktov v procese sekuritizácie vakcinácie na príklade prejavov populárneho slovenského ľavicového politika L. Blahu so zameraním sa na metaforické modelovanie danej páčivej spoločenskej problematiky. Metodologicke sa opierame o inováčne východiská teórie sekuritizácie Kodanskej školy umožňujúce konceptualizovať bezpečnosť ako diskurzívnu prax a vnímajúce akt sekuritizácie ako rečový akt, ktorý vytvára nové významy a je schopný naštartovať určitú sociálnu dynamiku.

Analýza nemá politologický charakter (nehodnotí politické zámery a obsahovú spoločenskú relevantnosť vyjadrení) ani neskúma, v ktorých prípadoch ide o konšpiračné teórie, hoaxy, zámerný trolling, fabuláciu, účelové klamstvo a pod. Predmetom analýzy je výlučne jazyková (lexikálna)

rovina prejavov, na materiáli ktorej chceme poukázať na to, ako sa sekuritizácia vakcinácie realizuje na úrovni konkrétnych textov známeho ľavicového populistu (vplyvného aktéra sekuritizácie, ktorý ma len na sociálnej sieti Facebook 156 000 sledovateľov) so zreteľom na intencie využitia konkrétnych metaforických modelov.

Predkladaná analýza má interdisciplinárne smerovanie, a to politolingvistické s presahom do mediálnej lingvistiky (online médiá ako objekt výskumu), diskurznej analýzy (implicitné a explicitné diskurzne stratégie používania konkrétnych jazykových prostriedkov, podrobnejšie Cingerová, Motyková 2017), kognitívnej lingvistiky (metafora ako spôsob poznávania, konceptualizácie a hodnotenia sveta) a lingvokulturologie (fókus na špecifiká slovenského jazykového obrazu sveta a vnímanie niektorých metafor ako lingvokulturém).

Základné pojmy teórie sekuritizácie

V nasledujúcom výskume vychádzame z poznatkov predstaviteľov tzv. Kodanskej školy Oleho Wævera, Barryho Buzana a iných, ktorí vo svojich prácach o teórii sekuritizácie (securitisation theory) prehodnocujú viaceré aspekty tradičného vnímania konceptu bezpečnosti a začínajú ju reinterpretovať a následne analyzovať ako rečový akt (podrobnejšie Buzan, Wæver, Wilde 2005). Dôležitým je pritom ponímanie sekuritizácie ako sociálne produktívneho rečového aktu, ktorý legitimizuje politikov na súrne opatrenia zamerané na neutralizáciu „existenčných hrozieb“ (či už reálnych alebo len manifestovaných), pričom im umožňuje ignorovať existujúce pravidlá a postupy: „*Ostáva len ulica, nepokoje, blokády, štrajky / Ten výbuch bude počuť v celej Európe / my ako slovenskí ľavičiari povedieme národ do boja / Smer bude počas jesene zvolávať protesty a bude tvrdo bojovať*“ (Ľ. Blaha, 2021, tu a ďalej všetky príklady rečových aktov Ľ. Blahu sú vyexcerpované z jeho statusov tematizujúcich vakcináciu uverejnených na sociálnej sieti Facebook v časovom období od 10. 6. 2021 do 27. 9. 2021 a sú voľne dostupné na stránke <https://www.facebook.com/LBlaha>).

K základným pojmom teórie sekuritizácie Kodanskej školy patria *referenčné objekty* a *aktéri sekuritizácie*. Referenčné objekty sú entity, ktoré sú existenčne ohrozené a môžu si legitímne nárokovať právo na prežitie. Môže to byť celé ľudstvo, biosféra, ekonomika krajiny, demokratické hodnoty spoločnosti či konkrétna identita spoločenskej skupiny (Buzan, Wæver, Wilde 2005: 48). Vo výpovediach aktéra sekuritizácie Ľ. Blahu ako referenčné objekty ohrozené „povinnou vakcináciou“ sú prezentované prevažne

demokratické hodnoty slovenskej spoločnosti, sociálny štát, občianske práva, verejné zdravie ako aj zdravie konkrétnych ľudí.

Aktér sekuritizácie je aktér, ktorý prezentuje hrozbu ako objektívne existujúcu pre konkrétny referenčný objekt. Vyníma tým pádom tému z bežného politického procesu a presúva ju do roviny sekuritizácie (prostredníctvom rečového aktu). Aktérmi sekuritizácie sú prevažne politici, ale môžu nimi byť aj ľudia mimo politiky. Pokiaľ sa aktér sekuritizácie dokáže tvrdením o prioritě a naliehavosti existenčnej hrozby pre referenčný objekt vyhnúť inak záväzným pravidlám a procedúram, stávame sa svedkami úspešnej sekuritizácie (Buzan, Wæver, Wilde 2005: 35). „Vplyv a pozícia aktéra sekuritizácie v danej spoločnosti sú často pre úspešnú sekuritizáciu rozhodujúce, nakoľko vďaka vplyvu aktéra sa hrozba stáva hrozbou len tým, že on ju tak vníma a verejne to vyhlasuje“ (podrobnejšie Štefančík, Dulebová 2017: 53). Ľ. Blaha je bez pochyb výrazným aktérom sekuritizácie (nielen) vakcinácie, ale aj iných rezonujúcich spoločenských tém, ktorý je známy ostrým až nenávisným prejavom v statusoch na sociálnych sieťach, kde už v popise svojej stránky nekompromisne vyhlasuje: *Ak máte plné zuby pravícových liberálov, rusofóbov a antikomunistov, ste na správnej stránke. Toto je stránka najľavicovejšieho poslanca NR SR*. Hovorová frazéma *plné zuby* má v slovenskom jazykovom obraze sveta výrazne negatívne konotácie a plne vystihuje podstatu každodenných statusov politika. Je „jazykovým pútačom“ pre nespokojných občanov a rečovou taktikou populárnej diskurznej stratégie populizmu „svoj – svojim“.

Metafora ako predmet výskumu

Súčasná kognitívna lingvistika považuje metaforu nielen za tróp a okrasu reči, ale aj za formu myslenia, dôležitý kognitívny proces, za spôsob poznania, kategorizácie, konceptualizácie a hodnotenia sveta (podrobnejšie Dulebová, Krajčovičová 2020: 19).

V modernej kognitívnej metaforológii je jedným z najvýznamnejších prístupov k skúmaniu materiálu diskurzny prístup, ktorý sa dá využiť aj v prípade analýzy metaforickej artikulácie vakcinácie. Ten predpokladá predovšetkým zohľadnenie množstva kontextuálnych (lingvistických a extralingvistických) faktorov. Podľa významného ruského politolingvistu A. Čudinova „metaforické modely je potrebné skúmať v diskurze, v úzkom spojení s podmienkami ich vzniku a fungovania, berúc do úvahy autorove zábery a pragmatické charakteristiky na širokom sociálno-politickom pozadí. Systém metaforických modelov je dôležitou súčasťou národného jazykového

ho obrazu sveta, národnej mentality, úzko súvisí s históriou národa a súčasťou sociálno-politickou situáciou“ (Čudinov 2013: 27).

Výskum metafory sa dostáva do popredia aj v mediallyngvistike, nakoľko autori mediálnych textov používaním metafor sledujú cieľ vytvoriť u obyvateľstva kognitívne postoje, či falošné stereotypy myslenia, ktoré sú pre nich výhodné, zmeniť hodnotový systém príjemcu, šíriť dezinformácie a tvoriť mýty (Dulebová, Krajčovičová 2020: 20). K najdôležitejším funkciám metafor v mediálnych textoch už tradične zaraďujú kognitívnu, komunikačnú, persuzívnu, modelujúcu, popularizačnú, axiologickú, expresívno-hodnotiacu, eufemistickú, pragmatickú, estetickú, nominatívnu, vysvetľujúcu, manipulačnú a ďalšie funkcie (Duskajeva et al. 2018: 35). V procese analýzy metaforizácie pri sekuritizácii vakcinácie v diskurze politika ľavicového spektra bude zaujímavé sledovať, ktoré z nich sa dostávajú do popredia.

Smerodajná je aj výskumná otázka nakoľko konfliktogénne sú analyzované metafory. Konfliktogénny charakter majú predovšetkým metaforické modely s konceptuálnymi vektormi krutosti a agresivity (vojenské a kriminálne metafory), metafory artikulujúce vybočenie z prirodzeného chodu vecí (morbiálne metafory), materiálnej vypočítavosti (finančné metafory), zoomorfne a fyziologické metafory, metafory športu (zdôrazňujúce konkurenčnú podstatu udalosti) a občas aj zdanlivo konštruktívne metafory rodiny alebo budovy (v prípade, keď poukazujú na ich rozpad, zrútenie a pod., podrobnejšie Dulebová, Krajčovičová 2020: 21).

V prípade sekuritizácie „povinnnej vakcinácie“ prevaha konfliktogénnych metafor by ako „jazykový lakmusový papierik“ poukazovala na negatívnu sémantickú projekciu danej udalosti, jej modelovanie vo vedomí recipienta ako škodlivej, odsúdeniahodnej a nebezpečnej.

Metaforizácia vakcinácie v statusoch Ľ. Blahu

Vychádzajúc z excerpovaného materiálu (výberu a systematizácie metafor tematizujúcich vakcináciu zo statusov Ľ. Blahu uverejnených v období od 10.6.2021 do 27.9.2021) a jeho následnej obsahovej analýzy ďalej v príspevku predkladáme (na interpretačnú analýzu) len najfrekvencovanejšie (sústavne sa opakujúce) metaforické modely a pokúsime sa o vysvetlenie pragmatického zámeru ich využívania aktérom sekuritizácie vakcinácie. Podľa našich pozorovaní sa Ľ. Blaha v procese metaforizácie vakcinácie obracia skôr k uzuálnym až stereotypným obrazom (odkazujúcim najčastejšie na notoricky známe fakty histórie) a dá sa hovoriť aj o značnej inštrumenta-

lizácii histórie (v prospech autorských intencií), ako aj o konštrukcii mimoriadne konfliktogénnych metaforických konceptov.

Jednoznačne najčastejšie používanou metaforickou konceptuálnou schémou (frame) je *fašizmus* (ktoréj zodpovedá aj množstvo tematicky usúvzťažnených slotov ako *gestapo*, *koncentračné tábory*, *Osvienčim*, *doktor Mengele* a pod.): *Táto vláda oficiálne zavádza fašizmus / ako kedysi Hitler, treba tlačiť fašistický naratív, že ľudia sa delia na elitu a spodinu / liberálni fašisti / očkovací fašista / vyhráza učiteľom terorom ako posledný fašista / pandemický fašizmus / očkovací fašizmus sa rozlieza po celom svete / nie ste pre nich slobodný človek, vy ste vlastníctvo fašistického štátu a ten si s vašim telom môže robiť, čo chce / ak niekto kolaboruje s fašistami, pre mňa prestal existovať / v skutočnosti iba fašizujú slovenskú spoločnosť / To je tak, keď fašista kričí, chyďte fašistu / liberálna kaviareň úplne bezstarostne obhajuje fašistické praktiky, inšpiruje sa diktáturami / Že sa nehanbia, fašisti! / Musíme očkovací fašizmus zastaviť / považujem to za plazivú fašizáciu / najnovšie je fašizmus v móde / povinné očkovanie je fašistické opatrenie.*

Sústavná inštrumentalizácia dejín sprevádzaná reinterpretáciou idiologém, napríklad z hľadiska politológie presne vymedzeného pojmu *fašizmus* (ktorý v rétorike Ľ. Blahu, ako vidíme, je sémanticky úplne všetko, čo jemu osobne a jeho politickým zámerom nevyhovuje a ktorý sa nekonečne opakuje v úplne rôznych kontextoch od statusu k statusu), vedie k pomalému, ale istému vyprázdňovaniu jeho pôvodného významu, deideologizácii a následne aj k hodnotovej dezorientácii v aspekte historickej a kultúrnej pamäti mladej generácie Slovákov.

V hyponymickom vzťahu k pojmu *fašizmus* sú aj každému Slovákovi dobre známe precedentné mená s mimoriadne silnými negatívnymi konotáciami *Mengele*, *Hitler*, *Goebbels*, ktoré Ľ. Blaha doslova nepretržite používa na demonizáciu „povinnej vakcinácie“: *V minulom živote by zrejme podával skalpely doktorovi Mengelemu / Od čias Josefa Mengeleho až doposiaľ toto ľudské právo nikto nespochybňoval a odrazu – všetko je inak / ako by sa sem vracala nenávisť, ktorá tu od Hitlera nebola / povinné očkovanie má bližšie k Hitlerovi než k modernej demokracii / Namiesto goebbelsovskej propagandy žiadame objektívne informácie a vyzývame k tomu, aby očkovanie bolo dobrovoľné / Správajú sa ako doktor Mengele, nútia ľudí do medicínskych experimentov / Od Adolfa sa líšia len v tom, že nie sú rasisti – im je jedno, akej si farby, oni nenávidia všetkých / Mengeleho pohrobky / povinné očkovanie experimentálnou vakcínou, pripomína Josefa Mengeleho / nenávisť sa valí na neočkovaných ľudí od vlády, politikov a médií, mám pocit, že žijeme v Hitlerovej Tretej ríši / Naposledy podľa krvnej línie rozlišo-*

val **Alfred Rosenberg**, hlavný nacistický ideológ. *A teraz Heger s Lengvarským, gratulujem.*

Pôsobivá je aj metafora *gestapáci* vyvolávajúca okamžité reakcie strachu: *Matovičovi gestapáci si práve odhlasovali očkovací apartheid a ešte si aj zatlieskali, že z polovice Slovákov urobili podľudí / Toto je Mikulec – gestapák na pohľadanie! / to sú gestapácke nápady / množstvo korporátnych gestapákov.*

Obraz koncentračného tábora v ničom nezaostáva za *gestapákmi* vo vyvolávaní hrôzy, otázne je ale, či podobné paralely neprekračujú už všetky etické hranice: *presne ako bachári v Osvienčime, keď Židov hnali do plynových komôr / hrkútajú ako dvaja gestapáci v Osvienčime / preventívne nás všetkých niekoľko miliónov strčia do koncentračného tábora / sa mentálne zasekli dakedy v roku 1943 v Mauthausene. Početné sú aj iné alúzie na fašizmus 20. storočia, prevažne spojované s vyhrážkami: Už len si zahajlovať, Lengvarský, Korčok a ostatní nahnedlí pravičiari – skončíte tak, ako vaši zvrátení predchodcovia v roku 1945 / Tie mená novodobých nacistov si dobre zapamätajte – sú to mená, ktoré sa zapíšu do slovenských dejín tak, ako Alexander Mach či Vojtech Tuka. Tými najtemnejšími písmenami.*

Vojenskou metaforou (vždy konfliktogénnou) je aj metafora *teroru*: *Prečo práve teraz terorizujú ľudí covid-pasmi? / musíme zastaviť očkovací teror / chcú nás takto terorizovať, aby sme utekali nechať si pichnúť Pfizer / v armáde idú spustiť čistky a očkovací teror (aj keď metafora teroru v slovenčine už je sčasti lexikalizovaná, v danom kontexte ešte zachováva svoj expresívny náboj). Pre objektivitu ale musíme dodať, že „metafora vojny je napokon prirodzenou súčasťou vyjadrovania politikov nielen naprieč krajinami, ale rovnako časovými obdobiami. Či už išlo o obdobie bývalých storočí, alebo súčasnosť, politika u niektorých politikov asociovala a stále asociuje kontext vojny“ (Štefančík 2020: 60). Vďaka nej diskurz nadobúda mimoriadne agresívny rozmer a práve preto je neodmysliteľná v procese sekuritizácie.*

Avšak aj iné historické alúzie vyberané Ľ. Blahom pre účel sekuritizácie majú mimoriadne agresívne zafarbenie a v podstate sa dajú zhrnúť do jednej z jeho viet, v ktorých stále opakuje tú istú myšlienku a konštruuje negatívny obraz vakcinácie: *Tento istý princíp voči Židom uplatňoval nacizmus, voči Afričanom juhoafrický režim apartheidu, voči otrokom režim v USA.* Takže okrem odkazov na fašizmus autor nepretržite vnucuje aj paralely s otroctvom a apartheidom, pričom metafora apartheidu prevláda v zmysle kvantity, ako aj širšieho kontextuálneho zapojenia: *majú tam svojich ľudí, ktorí zotročia Slovensko / pretože nás chcú zotročiť / po desivých skúsenostiach z 20. storočia s apartheidom v Južnej Afrike či segregáciou v USA, dnes hovoriť o občanoch dvoch kategórií / ponechávajú apartheid pre ne-*

očkovanych. Nadľudia, podľudia, segregácia / paralely s juhoafrickým **apartheidom**. Najskôr Afričanov nepustili do reštaurácií či do mesta / prioritou je teraz boj proti očkovaciemu **apartheidu** / Čaputovej trvalo až jeden deň, kým podpísala zákon o **očkovacom apartheid** / Pfizer nie je spása, **apartheid** nie je cesta / Držím palce každému, kto bojuje proti **apartheidu** / Učebnicový **apartheid** / Oni tu zavádzajú takú diskrimináciu, akú nemali ani v Južnej Afrike počas **apartheidu** / Ľudia nechcú **apartheid** – ani tí očkovani / V reštauráciách, kde podporujú **apartheid** / Presne toto robme tým, čo kolaborujú so systémom **apartheidu** / Už začal platiť režim **apartheidu** a hoci covid môžu roznášať očkovani aj neočkovani / **Apartheid** sa prehlbuje.

Druhou (v aspekte početnosti metafor) je tendencia k simplifikácii problematiky vakcinácie, a síce k zúženiu danej témy do polohy „farmafirma ako hlavné zlo“ (s akcentom na ich ziskuchtivosť) a sústavnej stigmatizácie Pfizeru ako symbolu všetkých farmaceutických firiem (metonymický prenos): Čaputová je **maskot Pfizeru** / si to vymysleli naši fantastickí **farmaliberáli** / Ale čo čakáte od obrovských **farmaceutických molocho**v, ktorým nikdy nešlo o zdravie, ale len o zisk / stoja pevne v jednom šiku s kaviarňou a **farmafirmami** / Čaputová v OSN robí **kampaň Pfizeru** a ospevuje očkovanie / Ona je ako taký **Jukebox farmafiriem** – hodíš do nej mincu a ona ti odhrapká, že vakcína je úsmev / robiť ľuďom zo života peklo, ak neurobia **kšeft americkej farmafirme** / Lengvarský verne **slúži Pfizeru** ako miestny Vakcinátor / **farma-hrdinovia** / To je tak, keď všade len chodíš ako **reklamný transparent Pfizeru** a bez oponentúry vrieskaš, že vakcína je úsmev / za tie miliardové zisky amerických **farmafiriem** to stojí / **Ministerstva Pfizeru** Slovenskej republiky / Slovenská vláda sa dlhodobo správa ako **marketingové oddelenie Pfizeru** / **rozkaz Pfizeru** "zněl jasně" / správate sa ako **reklamný maskot Pfizeru** / **klúčienka od Pfizeru** / naša **Pfizer-vláda** a jej **skorumpovaná tlač**. Ako vidíme v danom aspekte, metaforická projekcia je nasmerovaná predovšetkým na potenciálne obrovské zisky farmaceutických firiem (čo je pre rétoriku každého ľavičiara napokon príznačné) s cieľom vyvolať pocit sociálnej menejcennosti a finančnej nespravodlivosti u svojich prívržencov, ako aj artikulovať údajnú „závislosť“ súčasnej vlády, médií a osobitne prezidentky Z. Čaputovej od farmaceutických firiem s tvrdením, že aj oni z toho profitujú (bez dôkazov vo vecnej rovine, ale výlučne na úrovni uvedených persuzívnych rečových aktov).

Treťou najrozšírenejšou tendenciou v procese sekuritizácie vakcinácie je (v iných kontextoch prevažne nekonfliktogénny) metaforický koncept *vedy* so zodpovedajúcimi tomu slotmi *laboratórium*, *medicínske experimenty*. Diskurzívny zámer autora je explicitný a ľahko dosiahnuteľný, a síce vyvolať strach pred eventuálnou hrozbou zdraviu, nakoľko dané pojmy (*laborató-*

rium, experiment) majú konotácie nielen vedeckého pokroku, ale aj často nepredvídateľného, neistého výsledku. Tejto stratégii zodpovedajú aj rečové taktiky: *premenujeme Slovenskú republiku na **Slovenské laboratórium** / sme len laboratórium pre americké farmafirmy / kým ich neodstavíme od moci, Slovensko bude **americké laboratórium** / Už dnes nás premenili na **laboratórium**. Slovensko je jediná krajina, kde prebiehajú experimenty Pfizeru s očkovaním detí / naše 5-ročné deti obetujú pre klinickú štúdiu Pfizeru. Medicínsky sme sa stali **laboratóriom** pre ich očkovacie pokusy / oberajú tých najslabších o poslednú kôrku chleba, ale ešte aj idú robiť **medicínske experimenty** na našich malých deťoch / Na slovenských deťoch idú **páchať medicínsky experiment** / V Afrike už ich nechcú, tak zjavne svoje **pokusy** na deťoch presunuli na Slovensko.*

S cieľom priblížiť sa svojmu auditóriu sa E. Blaha často obracia k hovorovým frazémam: *rehlí ako lečo, robiť zo života peklo, jedna babka povedala, sa boja ľudí ako čert kríža, dajte preč paprče, sa môžete rozkrájať aj na franforce, mastí vačky Pfizeru* a občas dané frazémy a precedентné výrazy nachádzame aj v transformovanej podobe (*kdepak udělali soudruzi z Pfizeru asi chybu*), ktorá zodpovedá intenciám autora a má funkcie expresivity a jazykovej hry, ktorá sa stretáva s mimoriadne priaznivou odozvou u recipienta (podrobnejšie Gajarský, Iermachkova, Spišiaková 2021).

Okrem lexikalizovaných metafor (*pokusné králiky, špinavá hra*) sa v statusoch E. Blahu tematizujúcich vakcináciu často sa stretávame aj s hyperbolizáciou (*zločin proti ľudskosti, bezbrehá vakcinačná ideológia, neoliberalne monštra, vláda smrti, najväčší politický súboj našich čias, krvavé ruky*). Zaujímavé je, že k slovenským lingvokultúram, ale aj k univerzálne-precedentným fenoménom v procese metaforizácie sa obracia len zriedkavo a používa pritom častejšie odkazy na základné, všetkým predstaviteľom slovenskej lingvokultúrnej spoločnosti dobre známe diela (často rozprávkového a folklórneho charakteru): *Keby ešte žil **Pavol Dobšinský**, tak by určite začal zbierať všetky rozprávky o očkovaní, ktoré na nás chrlí naša Pfizer-vláda a jej skorumpovaná tlač / Raz tie ich rozprávky zoberáme do knihy **Tisíc a jedna dávka**. A bude z toho hit / Slovensko **farmadramom zotne všetky hlavy**.*

E. Blaha využíva aj apelativizáciu (zmenu vlastného mena na všeobecné), a síce meno J. Pročko ako zosobnenie všetkých negatívnych vlastností súčasných koalíčných politikov zastávajúcich zmysluplnosť vakcinácie: *Oni sú hlúpejší ako ten planktón. Neexistuje primitívnejšia forma existencie ako **pročkovia** v slovenskom parlamente / Koalíční **pročkovia** zarezali všetky naše mimoriadne schôdze / rôzni primitívni **pročkovia** / parlamentní **pročkovia**.* Avšak časté opakovanie daného apelatíva znižuje jeho predpokladaný ironický expresívny účinok.

Nezvyčajnými pre diskurzívne taktiky ľavicového radikála sú metaforické odkazy ironizujúce predstaviteľov, resp. symboly komunistickej ideológie: *Liberáli to dávajú na **Gottwalda** / tu bude ako v **Severnej Kórei** / sú tu také zákazy, že by aj **aparátčici za bývalého režimu** mohli závidieť / ubijú ľudí **severokórejskou propagandou** a ani len nepripustia vyváženejšiu diskusiu o očkovaní.*

V tvorbe metafor (ako sme už poukázali vyššie) je Ľ. Blaha značne redundantný, čo je nápadné hlavne pri tzv. rozvitých metaforách, ktoré v prípade opakovania (aj keď s odstupom niekoľkých dní) môžu pre pozorného čitateľa znieť až vtieravo: *Farmafirmy sa budú topiť v prachoch a ľudia budú napichaní zhruba **ako priemerný feťák z Ovsišťa** / Vraždia demokraciu v priamom prenose. Ľudia budú na včeličku behať každý deň **ako priemerný feťák z Ovsišťa**.*

Pozorujeme aj pokusy slovotvorby na metaforickom základe, avšak okazionalizmus *Očkanistan* (*My sme totiž Očkanistan*) sa zatiaľ v slovenskom politickom diskurze neujal. S osobitnou obľubou autor metaforizuje aj potenciálne sociálne nepokoje (*vrie, výbuch, tlakový hrniec*): *V Slovákoch to **vrie** ako nikdy. Však provokujte ďalej – len potom neplačte, keď to **vybuchne**, liberálni fašisti! / **tlakový hrniec** je natlakovaný ako nikdy / Toto bude **najhorúcejšia jeseň v našich dejinách**.* Ak by prišlo k reálnemu naplneniu daných hrozieb, sekuritizácia by sa dala považovať za úspešnú (dokončenú).

Záver

Téma vakcinácie v statusoch Ľ. Blahu nadobúda prostredníctvom metaforizácie emocionálne (predovšetkým ironizujúce a odsudzujúce) zafarbenie, a navyše vykazuje výrazne konfliktogénny vektor nasmerovaný na jej stigmatizáciu a následnú sekuritizáciu. Autor sofistikovane používa citovo zafarbené výrazy, metafory, hyperboly, subštandardnú lexiku (sociolekty, žargonizmy a vulgarizmy) so zámerom presvedčiť verejnosť o nebezpečenstve vakcinácie, ktorá sa podľa neho stáva hrozbou pre také abstraktné ohrozené entity (referenčné objekty) ako občianske práva človeka, demokratické hodnoty, právny štát, sociálny štát, rovnoprávnosť občanov.

Na tomto mieste chceme podotknúť, že v procese sekuritizácie vakcinácie v statusoch Ľ. Blahu zaužívané dominantné idiologémy (porovnaj Cingerová 2018: 73) resp. užšie vnímané politémy verejného diskurzu (moc, stat', politika, ideológia, vláda, parlament, politická strana a pod., porovnaj Molnarová 2013: 8) nadobúdajú nové konotácie a tým aj nový axiologický rozmer, čo môže viesť k zmene povahy politického diskurzu a prehĺbiť krí-

zu hodnôt, ktorá sa dnes prejavuje v rôznych oblastiach spoločenského života.

Naša analýza prevládajúcich funkcií metafor v statusoch L. Blahu sekuritizujúcich vakcináciu naznačuje, že ku kľúčovým funkciám v danom konkrétnom prípade patria persuzívna, axiologická, expresívna a modelujúca funkcia. Aj keď navonok do popredia vystupuje expresívna funkcia, nemenej dôležitá je aj modelujúca funkcia, ktorá formuje predstavy o vakcinácii v tvare určitého modelu démonizujúceho samotný pojem vakcína v každom aspekte. Persuzívna funkcia sa prejavuje v snahe ovplyvňovať adresáta a navodiť pocit hroziaceho nebezpečenstva a axiologická vo vytváraní u recipienta systému hodnôt výhodného pre aktéra sekuritizácie (prostredníctvom jednoznačného a jednosmerného obrazného hodnotenia). Metaforické výroky ovplyvňujú nie tak logickú, ako emočnú stránku vnímania. Napomáha tomu aj samotný online priestor „ako komunikačné pole emócií [...]“, v ktorom zdá sa, akosi požiadavkou navyše je trvať na odôvodnených súdoch založených na racionálnom zvažovaní súvislostí tam, kde sa očakáva fragment, fotografia, palec hore (lajk), palec dole (hejt), emotikon alebo emoji [...]. Architektúra online komunity je založená na emocionalite, nie na racionalite, už svojou podstatou oni vytvárajú priestor na vymýšľanie si príbehov, na rôzne konštrukcie bez vecného základu, vydávanie vymysleného za skutočné, skrátka na vytváranie arény fabulácií“ (Sámelová 2020: 25).

Aj keď osobitosti idiolektu politika L. Blahu nie sú predmetom nášho výskumu, na základe analýzy jeho statusov na sociálnej sieti Facebook zdieľaných v období jún – september 2021 môžeme konštatovať, že napriek povesti skúseného demagóga a zdatného rečníka je značne monotematický, opakovane používa tie isté metafory a hyperboly a je vo svojej podstate jazykovo málo nápaditý, synonymicky nekreatívny, rečové akty majú prevažne hovorový charakter, s množstvom zníženej lexiky a vulgarizmov. Pre jeho statusy je príznačná tautológia, pleonazmy a redundancia, aj keď na to možno nazerať aj ako na úmyselné rečové taktiky zodpovedajúce autorovým intenciam pôsobenia na cieľovú audítóriu, veď napokon *repetitio est mater studiorum* a metóda viacnásobného opakovania je dokonca odporúčaná ako jedna zo základných v špeciálnej pedagogike. Z lingvistického hľadiska sa na sústavné opakovanie dá nazerať aj ako na zámerne vytvárané štylistické figúry (anafóra, epifóra, epizeuxa, anadiploza, paralelizmus a pod.), to by sme mali ale vnímať aj texty jeho statusov ako umelecké. Avšak, pravdepodobne, mimoriadna rýchlosť produkcie analyzovaných textov (minimálne jeden denne, ale často aj v intervale niekoľkých hodín) nedovoľuje im vyjsť za rámec hovorového štýlu (v písanej podobe), čo je napokon príznačné pre väčšinu statusov na Facebooku.

Na záver chceme zdôrazniť, že v danej súvislosti vyvstáva otázka zodpovednosti sekuritizujúceho aktéra za výber jazykových prostriedkov a významov rečových aktov, lebo konfliktogénne metafory nevyhnutne smerujú diskurz k nárastu agresivity. Napätie v spoločnosti rastie a politickým aktérom to náramne vyhovuje, lebo pre zvyšovanie počtu prívržencov je sekuritizácia najkratšou a najistejšou cestou, nakoľko „predkladanie nebezpečností určitému spoločenstvu sa stáva najpohodľnejšou a najvhodnejšou formou ideologickej konsolidácie“ (Dulebová, Štefančík 2017).

Strach konsoliduje, umelo vyvolávaný strach môže byť základom úspešnej politickej stratégie, a pritom sa dá ľahko „porozumieť obavám ľudí, pretože strach je hlboko ľudská emócia. Hlbokou ľudskou emóciou už ale nie je snaha hnev a strach vedome zneužívať alebo využiť túto tému na uvoľnenie nenávisť voči druhým ľuďom, prípadne na túto nenávisťnú vlnu nasadnúť. Takýto ľudia nechcú spájať, nepotrebujú si získavať dôveru, stačí im len dôveru vo všetko podkopávať. Vo verejnú službu, v inštitúcie, vedu, medicínu“ (z prejavu prezidentky Z. Čaputovej o stave republiky v pléne NR SR, 28.9. 2021).

Tento príspevok je súčasťou grantového projektu VEGA 1/0452/21 *Jazyk sekuritizácie v súčasnom slovenskom verejnom diskurze* a projektu KEGA 003UK-4/2021 *Vysokoškolská učebnica Mediálna lingvistika*

Literatúra

- BUZAN, B.; WÆVER, O.; WILDE, J. (2005): *Bezpečnosť – Nový rámec pro analýzu*. Brno: Centrum strategických studií.
- CINGEROVÁ, N. (2018): *Červenejúce sa slová. Sovietizmy v sovietskom a ruskom verejnom diskurze*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- CINGEROVÁ, N.; MOTYKOVÁ, K. (2017): *Úvod do diskurznej analýzy*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- ČUDINOV, A. (2013): *Očerki po sovremennoj političeskoj metaforologii*. Jekaterinburg: UGPU.
- DULEBOVÁ, I.; KRAJČOVIČOVÁ, L. (2020): Methaphorical image of Brexit in Russian media discourse (based on the methaphor of theatre). *Annales Scientia Politica*, 9(1): s. 18-28.
- DUSKAJEVA, L. a kol. (2018): *Medialingvistika v terminach i poňatijach. Slovar – spravočnik*. Moskva: Flinta.

- GAJARSKY, L.; IERMACHKOVA, O.; SPIŠIAKOVA, A. (2021): Transformations of phraseological units in Russian and Slovak advertising slogans *Filologičeskije nauki*, 4: 11-17. <https://doi.org/10.20339/PhS.4-21.011>.
- MOLNÁROVÁ, E. (2013): *Spoločensko-politická lexika z kontrastívneho aspektu*. Banská Bystrica: Belianum, FHV UMB.
- SÁMELOVÁ, A. (2020): Online komunity ako producenti mediálnych obsahov. In: SÁMELOVÁ, A.; STANKOVÁ, M.; HACEK, J. (eds.): *Fenomén 2020: komunita v mediálnom priestore*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, s. 18-26.
- ŠTEFANČÍK, R. (2020): Metafora vojny v jazyku politiky. *Lingua et Vita*. 17: 59-69.
- ŠTEFANČÍK, R.; DULEBOVÁ, I. (2017): Securitization theory of the Copenhagen school from the perspective of discourse analysis and political linguistics. *XLinguae Journal*, 10(2): 51-62. <https://doi.org/10.18355/XL.2017.10.02.05>.

Kontakt:

doc. Mgr. Irina Dulebová, PhD

Katedra rusistiky
a východoeurópskych štúdií
Filozofická fakulta

Univerzita Komenského v Bratislave

E-mail Address: irina.dulebova@uniba.sk

Department of Russian and East

European Studies

Faculty of Arts

Comenius University in Bratislava

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8916-1617>